

לייבנר, בן גילי. התברר שהגיע עם עליית הנוער ממולדתו רומניה בשנת 1947 והוא חבר קיבוץ עיריהשוטפ.

כבר למחרת היצבנו כניצריים זה לצידו של זה והחילוננו כרישום הרומם שהיה או מיבחר הכניסה לבצלאל. מאריאן העריף עט ספוגי שכונה באותם ימים כשם פלומאסטר. את הדיו הריחנית אשר לה נצרך לה מוליפים אל תוכו פנימה בעזרת מזלף.

מאיר החל מעלה על הנייר מיתווים נטולי מעצורים, עם קווים יתאר מסולסלים הזכירו לי הדי בארוק רחוקים ומוזרים. כל דימיון בין רישומי לבין ה"רומם" שהונח לפנינו היה מיקר ביותר. אני, לעומת זאת, ממושע וצייתי, ציירתי דומם כנדרש, בתפישה אקדמית קלאסית השומרת על כל גינתו הפרופורציות וההתקצרות. למרות ה"חברה" מגורלי הפרא שהקרינו על סביבותיהם ביטחון עצמי ואף הירות לרוב, החלו המוריסובחונים להיצמר דווקא אלינו ולגלות עניין סביבנו. אפשר משום גילנו הצעיר שבלת כאן כמיוחד. תוך זמן לא רב היינו לאטראקציה...

ברית אחים

החלטנו שגורלנו נקשר זה בזה, וכתנו "ברית אחים" מחייבת. שנינו באנו מצפון הארץ, שנינו "שמרניים" (יוצאי השומר הצעיר) ושנינו — ה"צוציקים" שבתחורה. החלטנו שאם נעבור את המבחן בשלום ונתקבל לבית הספר, נשכור יחדיו חדר-מגורים ונפעל ביחד לקידום רעיונותינו שאפיינו על ידי ה"הולט שמרץ" (צער העולם) הטיפוסי כל-יך להליכירוח האוואנ-גארדי של אותם ימים רחוקים.

ואמנם, זמן קצר לאחר אותו יום קיבלנו שנינו הודעה כי נתקבלנו כתלמידים מן המגזין במח' לקה לגראפיקה ואמנות בבצלאל.

שכרנו חדר בבית הקונסוליה החבשית שברחוב הנביאים, הנשקף הישר אל המיגדלים, הכיפות והצריחים שמעבר לחומה.

אותה שנה ירד שלג בירושלים והכל היה מכוסה בו. היה זה אתגר ראשון שהוצב בפנינו: לצייר שלג בירושלים. פתחנו בריצה קשתית ממקום למקום, מאתר לאתר, לצייר את הכל, לצייר את ועוד.

למאיר החלה אוולת ה"תחמושת": הכסף נגמר, מעייהשוטפ לא הגיעה אף אגורה (או עוד גרוש) וגם אמו שגרה באזור הקריות שבמפרץ חיפה התעלמה מקיומו. הסיוע הגיע אלי מהורי החיפאים לא הסיפק, וסכנת פיגוע מהחור הנוח והחם החלה מרחפת עלינו.

ייתכן שהיה זה מהמת רגש תיסכול כלפי אם שונחה את בנה, אפשר שהיתה זו אהבה נכונת לבת עיריהשוטפ שהוריעה לו ברוק כאיתו זמן שהיא מנתקת את יחסיה עימו, ואולי אווירת הנכאים והערירות שבה חי היא שגרמה למאיר שניסה למצוא מחסה בצילו של פסכרונים.

תחילה מריח איתי. בעיקר קסמו לו שמות בעלי צליל לטיני/צרפתי. נרמה לי שכבחיית השם פעלה גם משיכתו המיסתורית לים (מאריאן, מלשון Mare, שפירושו "ים" בלטינית). לימים נודע לי שלמרות מיעוט הירבותו את הים (בעיקר על סיפונה של ספינתה המפעלים שהביאה אותו ארצה) הגיש שוב ושוב בקשות להתקבל לעבודה כימאי. כך נפל הפור על מאריאן, ומשום שלא תאם את צלילי שם מישפתו הקודם "לייבנר", ואולי מעוד אייאלה טעמים ותיסכולים, הפך את הסיפא למארינל!

ביקור פרידה

כך בא לעולם מאריאן מארינל והוא החל מציג עצמו כמאריאן. ובשולי יצירותיו, שרובן ככולן בוצעו על נייר (לא היה כסף לקנות בדים), חתם: מאריאן מארינל, או סתם מאריאן.

הוא החל מריח כלים במסערת טאראבולוס שבפינת רחוב יפו ושטראוס, ולצבור מעות לצורך מימון רכישת תומרי ציור. מעט אוכל "גרו", כפי שנהג לומר, מפנכות המיסערה, והמצב הלך והחמיר.

כמוצאי שבת אחד באותם שילהי דצמבר של חורף נורא, כשבחוף שורר קור אימים, התרפק על דלת החדר פנחס בורשטיין. בלורית הבחירה בלאו הכי הלכיתה מפתיתייהשילג שכיסו אותה וגם מעילו השחור היה מכוסה שלג. מפיו המהביל נעתקה קריאת עזרה צרודה: — "הכיני לי תה. אני קופא למות!"

ידיו הגרמיות אחזו בחוזה בקביו, כשמינס אחד — השמאל — מקופל לאחור ומרגיש את חסרונה של רגלו שאבדה בשואה.

כל פלג גופו העליון נטה קדימה. אך לא היה ביציבה זו כדי להמעיט מרושם קומתו. ארבעה, היא גרמה לי שיראה גבוה וקוף עוד יותר. על גבי תורה-חיים מוארד ו"עתיק" מתוצרת פרידמן

עמד קומקום-מים מהביל ומאריאן חלט תה לשלושתנו.

פנחס הגיח לקביים. רכון על משענת הכורסה היחידה שניצבה כמרכז החדר, החל בוחן בקפידה ובדקדקנות את רישומי הספונטאניים ומלאי ההבעה של מאריאן מארינל.

שירבוטים תקיפים ותוקפניים על גבי נייר איטלקי עשוי סמרטוטים שרכשנו או במחיר מזול.

ה"פלומאסטר" הספוגי הכתים את הנייר באופן בלתי-אמצעי, ואילו הנייר הגיב באופן נפלא למגע העט.

היתה שם תחילתה של בשורה קפקאית: דמר יות, ספק סרקאסטיות ספק מעונות, כולן אנטי-הרואיות ושוקיות, החלילים כמרים, גללות-קבר רה מצועצעות, מוקפות באנשים בעלי חזות מא-קאברית. גולגולותיהם החשופות העלו בויתרון את "גיבוריו" האבודים של ג'ורג' גרוס.

עמודי-השמל דמויי אנטנות אשר לימים יש חקו תפקיד גורלי בחייו ובמותו של מאריאן, איישו את חללי הקומפוזיציות — מבנים תע-שייתיים, ספק קסרקטינים צבאיים ספק מחנות-ריכוז. הכל טכול בכיתמויות עסיסית וכהה בצד קווי מיתאר עצבניים רשומים נמרצות. במישפט אחד: איורים קפקאיים לכל דבר, מרשימים בעוצמתם.

פנחס בורשטיין גהר עליהם כדי לפענח את החתימה שבתחתית הרישומים המונחים באי-סדר מופגן בקצות החדר כמו לא היתה להם שום תכלית.

לשאלתו לפשר השם מאריאן מארינל, השיב האחרון שמוצאו הרומני ואהבתו לים הם שהכריעו את הכף בבחירתו.

עוד מאריאן

בורשטיין התוודה כי רכש כרטיס-הפלגה למארסיי לאותו שבוע, וזאת במטרה להגיע לפאריס שבה הוא מתכוון לקבוע את מושבו. למעשה היה זה ביקור-פרידה.

באותה הזדמנות העלה טענות בוטות ביותר כנגד האפלייה הנהוגה לרבירי כלפי "יתומי עליית-הנוער", התנשאות הצברים על הג"ח לייצים" וכו' — לא היה ספק שהוא חש עצמו רחוי, פגוע ומרומה. לבסוף יצא בהצהרה פאתטית על כוונתו לנתק כל קשר עם ישראל והיהדות

מאריאן מארינל: הצלוב ומעשן המקטרת...

ככללה. "בבואי לפאריס אטמיע את עברי הר הודי", הכריז יוצא השואה בעל הרגל האחת והמיכנס המקופל, כשהוא מצייע לנו לנהוג כמותו. הארץ צרה מלהכיל מיספר רב כל-יך של "גארי נים", היתה טענה נוספת שהעלה.

לפתע פנה למאריאן כמבט חודר והיקשה: "איכפת לך אם אשאל ממך את שימך?" לא עוד פנחס-פניניה בורשטיין, כי אם "מאריאן" נוסף.

מאריאן — מאיר לייבנר לשעבר — השיב לו בג'סטה הנריבה המופרת, כשהוא מרים ידו בתנועה אצילית ומהנהן בחיוב. ובעצם, מדוע לא? את הכל כבר לקחו ממנו. עכשיו ייקחו ממנו גם את השם שהמציא לעצמו.

מעתה היה פנחס בורשטיין אף הוא למאריאן השם שבו יזכה תוך זמן לא רב למוניטין בינלאומיים, כשהוא מייצג את צרפת בבינאלה בינלאומית ובתערוכות רבות; השם שיימצא רשום ברכונה של הגוייה המוטלת מתה במלון צ'לטי בניירורק 30 שנה מאוחר יותר: יש אומרים מהתקף-לב פתאומי יוש — מתעורבת מוכרת של סמים ואלכוהול, מעשההתאבדות.

כך או כך, היתה זו הפעם האחרונה שבה ראינו שנינו, מארינל ואני, את פנחס בורשטיין.

מלון פאסט

את החדר בבית הקונסוליה החבשית נאלצנו לעזוב. לא נותרו עוד שום אמצעים כספיים לש" כור בהם חרד חדש. באותה עת גילינו את מלון פאסט הנטוש, שניצב כגלעד כשטח-ההפקר כגבול שבין הקווים הישראלים והירדניים, פרוץ לכל עבר, מטווח דרך קבע בידי חיילי הליוון הערבי. שאותם ראינו מציצים מבינות להרכי היירי של החומה.

ריהוט הרוס, דלתות תלויות על בלימה, חורי קליעים בקירות.

התמקמנו בחדר גדול-מידות יחסית כאגפו המערבי של המלון. יחסית לשאר חלקי הבניין, נפגע אגף זה פחות מאש הפגזים הקטלנית. מוכן שלא היו בנמצא לא מים ולא חשמל. גיגית מים שניירות אריבות מהמינור הסמוך היו ממלאות עבורנו מדי יום כיומו, שימשה לנו לשתיה ולרחצה כאחת.

עשית-נפט ואותו תנור פרידמן עתיק, שתי מיטות-ברזל ישנות הרבה יותר, גרושות בפיתוחי ברזל ויקטוריאניים, וסורג-ברזל מסוגננים שנותרו על המיפוסות, — כל אלה השפיעו השפעה עצומה על מאריאן. לאט-לאט החלו מאכלסים את המירקמים האורנמנטאליים-קיר שוטטים ביצירותיו. ביד וירטואוז הסר-מעצורים, כתנופה של אחידות, הפך את רישומי-שירי-בוטי לעיתרי דימיון ופרועי תעתועים יותר ויותר.

החדר נראה ככימה מלאה קרויוזים (אבורי תיאטרון), שהיו ניגוד בולט וחרף לעוובה הקודרת, לקירות הנקובים והמחוררים המכוסים פיה ומוכיריים בגוק. צריך היית להזכיר לעצמך שזה היה בעבר הלא-רחוק אחד ממלונותיה המ' פוארים ביותר של ירושלים המנראטורית.

עתה לא נותר מכל החדר והפאר שום זכר, או, מוטב, זכר טוריאליסטי — מסורף בלבד.

ענלות קבורה

מאריאן הוסיף לצייר רמויות מורת אימים, וכן ריקנות עצמיים. אבל לרפרטואר הנושאים שלו ניתוסף עכשיו מוטיב חדש, מפחד עוד יותר: עגלות-קבורה מסוגננות. פתאום החלו עגלות-הקבורה, בהשראתו של מלון פאסט, מפתחות פיתוחים עיסוריים עד שכמעט הגיעו לפיתוח של מאריירים בנוסח האר-נובו או הינגר-סטיל בש" מו הגרמני. הרישומים קלחו מתחת ידו הטמי פראמנטאלית במהירות מסרפה ובקאלגראפיה (כתביד) נמרצת. היו אלה רישומי של מי שנהג בציורו ובמכתול כאילו היה שרביט של מנצח כלייכול המנצח על תזמורת של רוחות-רפאים.

הרמויות ה"גרוטיות" שהלמו יותר מכל את שאיפותיהם של "מתקני-עולם" ברמותם של שני צעירים תלושים ממציאות, מינו מקום לאכסטאה קפקאית שאפפה את כל ההיבטים של תנאי-קיום בלתי-נתפשים ובלתי-נסבלים. רישומה של זו הלך וגבר. ניירות-עיתון, שתפסו מכבר את מקור המך גיליונות נייר הציור האיטלקי, כוסו בקווי-מיתאר חפויים, כשאין עוד כל ספק שידו של גאון אחודי-ביכוב ובלתי-מתפשר נותנת צורה לעולם שככאן.

לא במיקרה הסתמנה הבעת תרהמה על פניו של פינייה בורשטיין בביקורו האחרון, בעת שגחן לבחון מקרוב את רישומי של האמן הגאוני הצעיר ממנו.

קץ מתקרב

מאריאן מארינל עבר כשהוא נרדף רחף בלתי ניתן לכיבוש. היום הייתי מסביר את פישורו בכך שהוא חש בכל רמ"ח אבריו את קיצו הקרב ובא. כך בוודאי עבר בשעתו גם וינסנט ואן-גוך. כמי שממחר לתעד את יצירי דימיונו לפני שהבעירה תכלה אותו מכפנים.

כסוף אותה שנה — אנחנו עריין עומדים בשנת 1950 — שנה שבמבט לאחור נתמשכה כשנות-דור, גוייסי לציבא.

משך שהותי בנח"ל כתפאורן להקת-הנח"ל, יחד עם דני קרוון, בראשית דרכה של להקה, ניצלת לי חופשה מזדמנת לעלות לירושלים ולפגוש במאריאן.

מצבו הלך ונתדרדר. הוא המשיך את תהליך ה"גילגול" הקפקאי שלו, אלא שהפך לעכבר במקום למקק — עכבר שהחל מבקש מיקלט בכל מקום מתכוון אפשרי, מוצא לעצמו מיסור בכוכי חרדי מדרגות חשוכים, לן בעליות-גג עזובות, במחסנים, בחורבות, ולעיתים במרתפים שבהם היו מהססים לכלוא פושעים שפוטסם.

באחת מפגישותי עימו, היה זה בסוף 1953, סיפר לי כי קיבל מפניו (פנחס) שרה את סיפורו

מאריאן מארינל: קולאז' עם דיוקן עצמי בתור ילד ואמן צעיר

של אוטו ויינגר, מן ואופי. הספר השפיע עליי ונראה שחילחל עד למעמקי הכרתו. אפשר שהוא גם שחרך את רינו.

בינתיים אושפו שוב ושוב כמוסר לחולירוח בטלביה. יצירותיו הפכו לנדירות יותר ויותר.

נייר-עטיפה לדנים

בביקורי בימים אלה בתערוכתו של מאריאן מארינל בנוריה נורה שבירושלים, סיפר לי מוסקה בלום — חברנלמחזור בבצלאל — כי סוחרי-הדגים בשוק מחנה יהודה בירושלים היו אודים ברישומי של מאריאן את מרכולתם. ואם תרצו — אין זו אגדה.

התערוכה הקטנה מאפשרת התוודעות ליי-צירתו של מאריאן מארינל, אחד הגדולים והמקוריים בציירי מדינת ישראל, ללא רצף כרר נולוגי, כלי סדר של מוקדם ומאוחר ומבלי שתר נתן לצופה האפשרות לפענח את נושאו, את ההקשר שלהם ואת התפתחותם.

וזה — לא באשמתה של הגלריה. את הרצף הכרונולוגי כרתו סוחרי-הדגים של שוק מחנה יהודה בירושלים. הם ואותם ידידים אלמונים שנעלמו מנופה של העיר ורישומי מאריאן על כתליהם או בתיקהם.

לכן מנסה רשימה זו להתרכז בעיקר בפרטים הביוגראפיים, בניסיון לגשר על פני הפערם שהתהוו עקב אובדנו או חסרונן של יצירות כה רבות.

אני מנסה לאחות את החללים שבין העבודות בעזרת מילים.

עמי ותמי

ברומה לסיפורם של עמי ותמי. פיזר גם מאריאן את פיוריו יצירותיו כדי להשאיר אחריו עקבות.

אבל גורלן של אלה לא שפר עליהן מגורל פתיתי הלחם שהשאירו אחריהם עמי ותמי. אלה נאכלו, כזכור, בידי ציפורים רעבות וכך נמצו מאת המחפשים ללכת בעיקבות הילדים האבויים.

מה נותר? נותרו מיספר "פיוריים" המעידים על גדולה, עוצמה ויכולת שאותה לא ניתן היה לעצור.

ובכל זאת נעצרה.

בפעם האחרונה שבה נפגשתי עימו, מכונס ב"שינל" שהשחיר, כשהוא מאטאט בשולי מעילו את סימטות ומידכות ה"משולש" הירושלמי המפורסם, — וקנו מגודל פרא, רעמתו השחורה והמקורולת רביקה, עיניו יוקדות עוד יותר באש זרה, שפתיו סרוקות וריח רע עולה ממנו, הוא חייד לעברי, רואה ולא רואה. כמבט כבוי הפטיר: "למה לך לדאוג? גם אוטו ויינגר הסתלק מהעולם 23 בלבד, אך לא לפני שמיצה את עצמו".

שבוע לאחר מכן, בשעת-הצחצוח של ליל-זל-עפות אחר, עלה מאריאן מארינל, טיפס ועלה על עמודי-השמל, אחד מני רבים ששימשו מודלים של-קבע בציוריו, עקד את עצמו אל ככלי המתח הגבוה.

עם שחר מצאו אותו מפוחם למרגלות העמוד על שפת המדרכה, והוא בן 23.

* מאריאן מארינל, רישומים ועבודות אחרות, נוריה נורה, ירושלים.